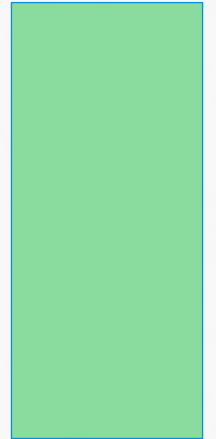


Pyhäsalmen

**PATSAAT JA
MUISTOMERKIT**

TEKSTI JA KUVAT **JORMA TULKKU**
SUUNNITTELU JA TOTEUTUS **TIETO & TAITTO**



Tervetuloa patsaiden ja
muistomerkkien viitoittamalle
kulttuurimatkalle!
Sukella sisälle tarinoihin.

Pyhäjärven kaupunki/kulttuuritoimi

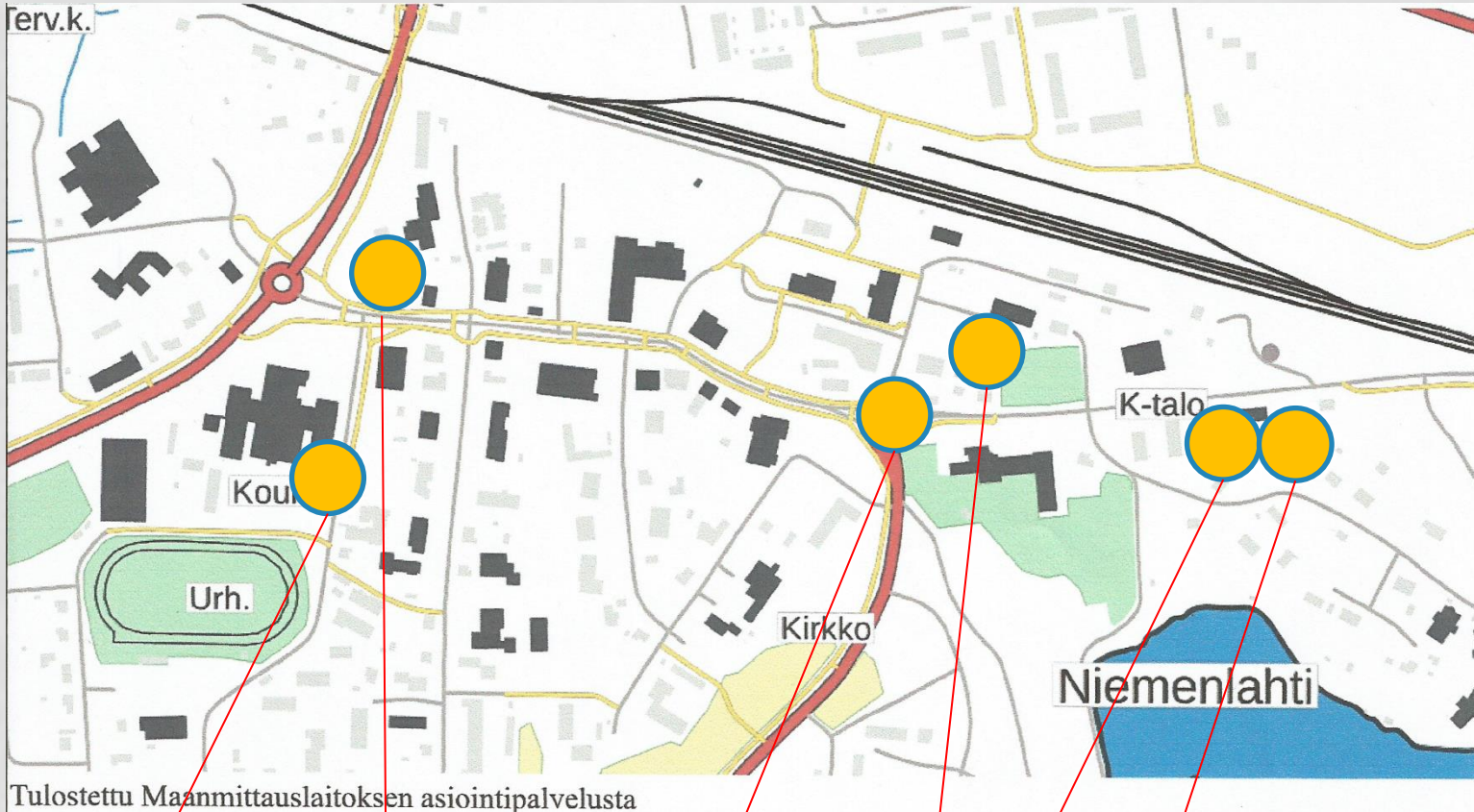


PYHÄJÄRVI

Olemme historiallisella
Pohjanmaalla, vanhassa Oulun
länissä, Pyhäjärven kaupungin
keskuksessa Pyhäsalmeilla.

Aloitamme noin 1,5 kilometrin matkan Pyhäjärven kaupungintalolta, vaakunan luota, koukkaamme Olli Tikan muistomerkin kautta Alakylän liikenneympyrässä sijaitsevalle kaivoksen Yliheittäjälle ja sieltä edelleen Pyhäsalmen rautatieasemalle, jossa sijaitsee Suuntaurat-muistomerkki.

Matkamme jatkuu Makasiinintorille, Helenan patsaalle ja Ollintietä pitkin Keskuskoululle Woimaa! –patsaalle. Kierroksemme päättyy Yläkylän liikenneympyrän läheisyydessä olevalle Pyhäjärvisen työn kunniaksi veistetyille muistomerkillle.



Woimaa!

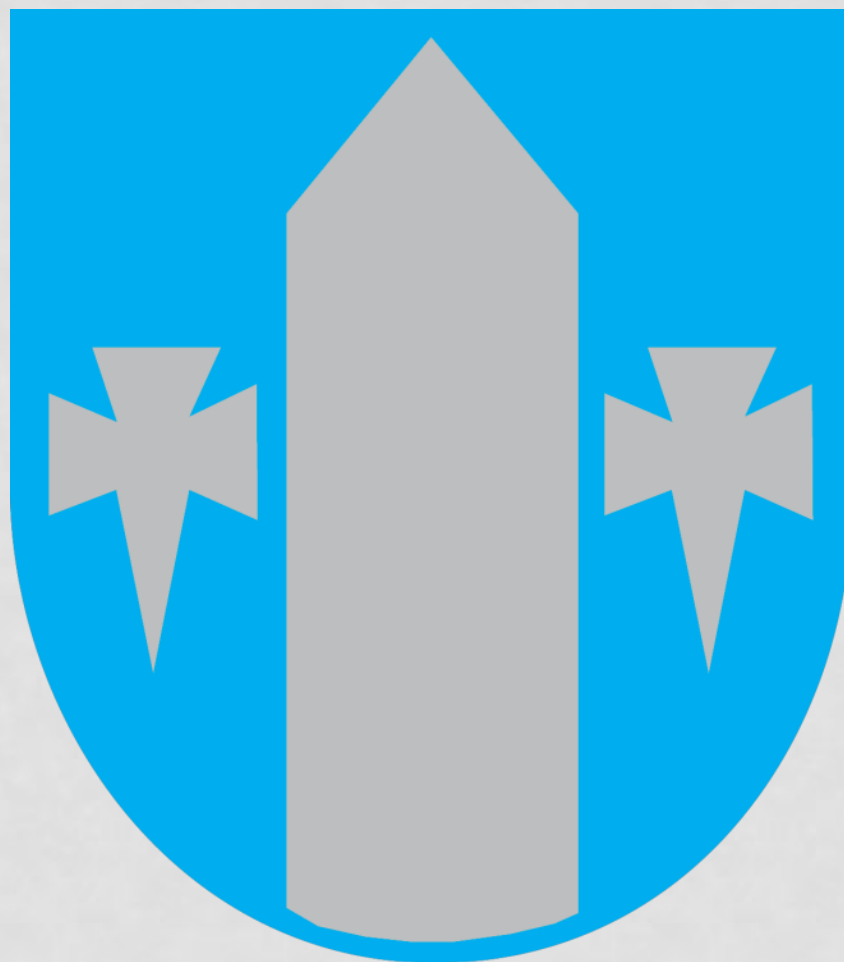
Pyhäjärvisen työn
kunniaksi

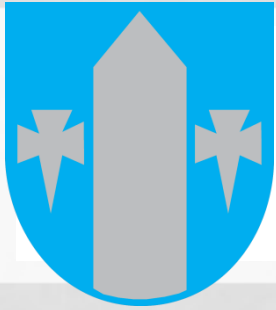
Yliheittäjä

Suuntaurat

Pyhäjärven vaakuna ja
Olli Tikan muistomerkki

PYHÄJÄRVEN VAAKUNA





Kaupungintalon seinässä on Pyhäjärven vaakunakilpi: Sinisessä kentässä nouseva kärjestä teroitettu paalu, jonka saatteena kummallakin puolella naularisti; kaikki hopeaa.

Vaakunan suunnitteli taiteilija **Ahti Hammar**, pyhäjärvisten ideoitten pohjalta vuonna 1957. Rajapaalu viittaa pyhä-sanana alkuperäiseen merkitykseen, rajoitettu, erotettu. Naularistit viittaavat sanan myöhempään kristilliseen merkitykseen.



PYHÄJÄRVEN VAAKUNA

Pyhäjärvi on esihistorian suomenkielellä Rajajärvi. Hämeen, rannikon Kainuun ja Laatokan Karjalan erämiesten omistukset ja edut kohtasivat täällä 800-luvulla.



Keski-Pohjanmaan vaakunassa on viisi naularistiä viittamassa maakunnan viiteen emäpitäjään. Pyhäjärvellä nämä arkunnaulat viittaavat Pyhäjoen ja Kalajoen emäseurakuntiin ja paikallisiin seppämestareihin.

OLLI TIKAN MUISTOMERKKI





Pyhäjärvi-seura kiinnitti 1952 vanhan Tikkanan, kunnantalon, seinään pronssisen Olli Tikan muistolaatan:

***Tällä niemellä asui
Olli Tikka, kuninkaissakävijä,
joka hankki v. 1552
Pyhäjärven talonpojille
oikeuden tähän järveen ja
sen rantoihin.***

Pyhäjärvi-Seura 1952





Kun rakennus purettiin uuden virastotalon tieltä, nostettiin viisi peruskiveä ristikolle ja päällimmäiseen kiveen pultattiin laatta.

Se kuitenkin varastettiin, ja nyt on kiveen hakattu:

Olli Tikka 1552



Tikkala



OLLI TIKKA

Olli Tikka, pyhäkkäitten pitäjäsankari, kaikkien pyhäjärviden vanhojen sukujen kantaisä, tuli Pyhäjärvelle Etelä-Savosta joko suoraan tai Jämsän kautta. Jämsässä olivat verolla tuohon aikaan Olli ja Jussi Tikka ja samannimiset miehet Pyhäjärvellä. Jämsäläiset kävivät kuninkaissa valittamassa kaskimiehistä, jotka tulivat heidän mailleen, mutta Kustaa Vaasa käski voutejaan asuttamaan takamaat ja suojelemaan uudisasukkaita.



Tyytymättömät jämsäläiset polttivat Pyhäjärven ja Kalajokilatvojen uudisasutukset 1551. Olli Tikka ja Pekka Rautio saivat 1552 kuninkaalta päätöksen, jossa turvattiin uudisasukkaiden oikeudet, ja jämsäläiset tuomittiin korvauksiin. Olli Tikka oli kovanyrkkinen edunvalvoja. Hän oli osallisena käräjäpöytäkirjojen mukaan tappeluissa ja omankäden oikeuden käytössä sekä syytettynä että kantajana neljällä vuosikymmenellä.

YLIHEITTÄJÄ





Yliheittäjä eli kiskoille asennettu, paineilmalla toimiva, *Eimco Malli 21 keinulapio*, paino 3 tonnia, jolla lastattiin louhittu malmi koneen edestä kaivoksen louhintaperässä takana kiskoilla olevaan vaunuun. Lastaaja seisoi koneen vieressä lavalla. Se oli uusinta kaivostekniikkaa 1962, kun Outokumpu Oy:n kaivos aloitti Ruotasella järven toisella puolella.

SUUNTAURAT





Pyhäsalmen rautatieasemalla on Ruotasen malmista louhittu muistomerkki. Kivi pystytettiin 6.12.1989 talvi- ja jatkosotaan vv. 1939 – 1940 ja vv. 1941 – 1945 tältä asemalta lähteneitten maanpuolustajien kunniaksi ja muistoksi.

Muistokivessä on porakoneen tekemät urat. Taisteluosasto merkitsee maastoon suuntauran, jota myöten lähetit ja täydennykset osaavat käskettyihin yksiköihin.



Jääkäripataljoona 6 lähti jatkosotaan Pyhäjärven asemalta juhannusaattona 23.6.1941. "Kauniina kesäiltana oli asemalle kokoontunut paljon yleisöä, Mieliinpainuva lähtöhetki päättyi junan lähtiessä vierimään klo 21.36 kohti Iisalmea", kertoo Lauri Leskelä sotapäiväkirjassaan.



Ristisalmen päivä 15.7.1941 oli sodan ankarin. Yhdessä tulenavauksessa, muutamassa minuutissa menetettiin 16 Pyhäjärven miestä. He palasivat havuilla merkityissä rautatievaunuissa syystalvesta 1941.

Majuri Sulo Suden JP6:n suuntaurat veivät Tolvajärven ja Ristisalmen kautta Karhumäkeen ja Lumbusiin, jossa taistelujen kuluttama pyhäjärvisten pataljoona hajotettiin.



Pyhäsalmen asemalta lähtivät miehet sekä talvi- että jatkosotaan. Talvisodassa suuntaura vei PPP7:n Tolvajärveltä Aittojoelle.

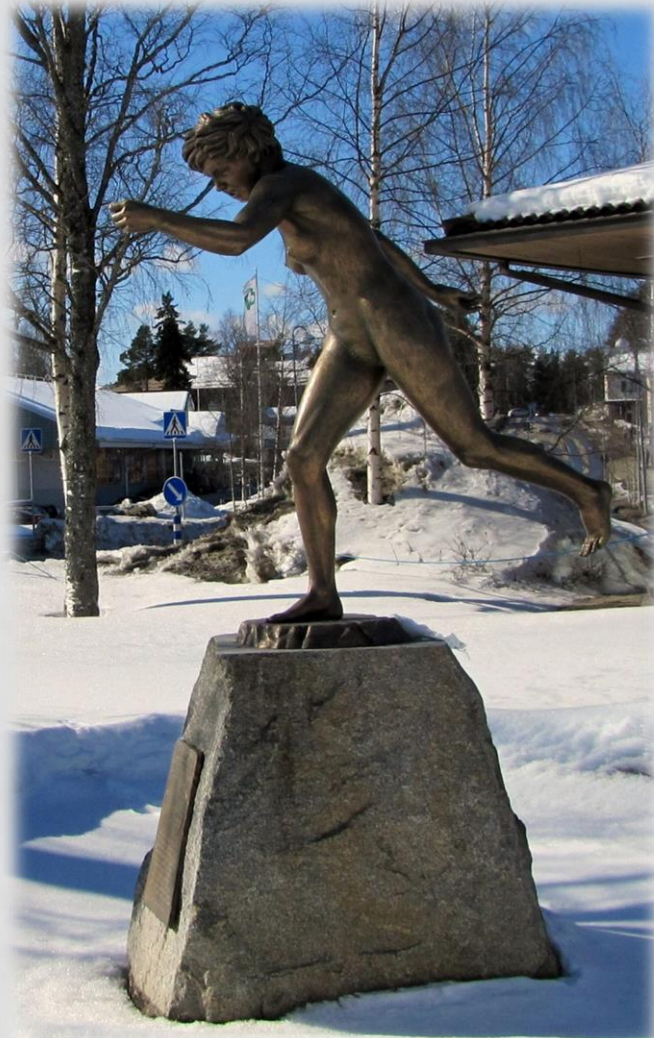
Talvi- ja jatkosodan uhreista muistuttaa 270 sankariristiä Pyhäjärven kirkkomaassa. Vuonna 1918 valkoisia kaatui seitsemän, yksi Virossa, ja punaisia neljä, yksi ammuttiin kutsuntakahakassa ja kolme menehtyi vankileirillä.

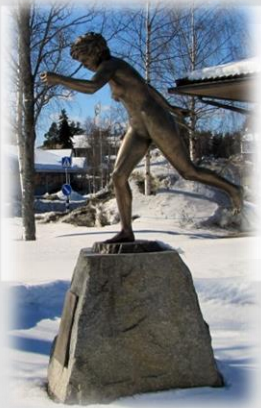


"Kun ihmiset
vaikenevat, niin kivet
puhuvat."

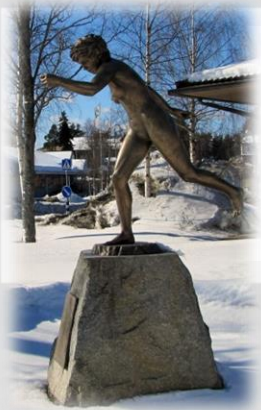


HELENAN PATSAS





Makasiinintorin reunassa koivujen alla liukuu lennokasta vuorotahtia vetten päällä antiikin Diana: metsästyksen, tyttöjen ja kuun jumalatar, suomalaisen taruston Metsänneito. Se on olympiavoittajan **Helena Takalon**, kansainvälisesti tunnetuimman pyhäjärvisen kunniaksi pystytetty patsas. Helena Takalo voitti olympiakultaa Innsbruckissa 1978 viidellä kilometrillä ja viestissä. Klassisen pronssipatsaan veisti **Antonio Da Cudan**, italialaissyntyinen useita kookkaita veistoksia Suomeen tehnyt taiteilija.



Patsaan toteuttivat Pyhjärven Pohti ja hiihdon ystävät, ja se rahoitettiin pääosin talkootyöllä. Hankkeeseen osallistuivat myös Opetusministeriö, Olympiakomitea, Hiihtoliitto, Pyhjärven kaupunki ja yksityisiä henkilöitä sekä yrittäjiä. Patsas paljastettiin Kihupäivillä 2006. Helsingin Sanomien nettiäänestyksen 2010 Suomen hienoimmasta urheilijapatsaasta voitti Paavo Nurmi 50 % toinen oli nyrkkeilijä GeeBee Bärlund 13% ja kolmas Helena Takalo 12%, sitten tulivat maaliin Mäntyranta 5%, Hasu, Isohollo ja Karppinen.



WOIMAA!





Keskuskoulun sisäänkäynnin vieressä on patsas, jossa kolme voimakkaasti tyylitellyä voimistelijaa pitää neljättä päittänsä yläpuolelle kohotettuna. Tämä on perinteinen miesvoimistelun voimannäyttöasento. Pyhäjärven Miesvoimistelijat Woltti r.y., ryhmä riskejä painijoita, esiintyi Emolahdessa, Kihupäivillä, vetouistelukisoissa ja Hotelli Pyhäsalmen tapahtumissa 1980-luvulla.



Miesenergiaa uhkuva ryhmä esitti perinteisen ryhmävoimistelun kuvioita. Se oli maskuliininen vastine Pyhäjärven Naisvoimistelijoille ja Pyhäjärven tanssille. Taiteilija **Matti Korhonen** totesi pakinassaan: "Woltti, joka oli riittävän piikikäs vastapaino normaaleille voimisteluesityksille."

Woimaa! voitti kunnallisen hallintobyrokratian, sai luvat ja toteutti patsaansa toisen toimintavuotensa jälkeen. Woimaa!-patsaan luonnosteli Matti Korhonen. Siltabetonista valetun teräsrunkoisen patsaan arvellaan kestävän 400 – 500 vuotta.



Woimaa!-patsas paljastettiin pitsiset rintaliivit lipputangossa hulmahdellen 1986 Pyhäjärven kotiseutujuhlla, Kihuilla. Juhlapuhuja kansalaisopiston rehtori Hirvonen totesi: "Kolmannettoista Kihut jäävät varmasti kihukansan mieleen Väinö Komun Pyhäjärvi-mitalin ja Woltin patsaan ansiosta." Wolti osallistui voimistelunumeroillaan usean vuoden ajan pyhäjärveläisiin tapahtumiin.

PYHÄJÄRVISEN TYÖN KUNNNIAKSI





Pyhäjärvellä syntynyt kuvanveistäjä Väinö Komu (s.1928 – k.2013) sai Yläkylän liikenneympyrän vieressä olevan Pyhäjärvisen työn kunniaksi tehdyn muistomerkin valmiiksi 1991.

Veistosten materiaalit ovat pronssi, punasavi, puu ja kivi



Väinö Komu veistoksen alkuvaiheista:

"Saara-Liisa Tapaninen kulttuurisihteerinä toivoi, että mieltäisin jotain sellaista veistosta, jossa malmia voitaisiin käyttää hyväksi. Kun Rönkön Paavo tuli kulttuurilautakunnan pj:ksi, hän sanoi, että jos kerta Väiski suostuu miettimään, niin myöhän toteutetaan se. Santun kanssa mentiin kaivoksenjohtajan kanssa tuhanteen metriin tutustumaan lohkaraisiin, ja minä pyysin kymmentä niin suurta kuin suinkin maan pinnalle, joista sitten valitsisin kolme. Muuten koko hanke rahoitettiin pääasiassa pienillä pronssisilla siilimitaleilla ja haastekeräyksellä.



"Idea oli heti minulle selvä: pitäjämme vanha jako kolmeen kylään. Luonnoksessani sijoitin lohkat puuauran perusrungon muotoiselle jalustalle. Agriculturahan on kaiken pohjana! (Käännä sitä ajatuksissasi 90 astetta, jotta idea paljastuisi.) Jokaista lohkareta sahattiin Viitasaaren Mustassa Kivessä yhdeltä kyljeltä, niin että se liittäisi kiviä yhteen ja joku näkyisi aina aluetta kierrettäessä. Jokaisen lohkarin pohjan taso oli vaikeaa, sillä en saanut nähdä yhtäkään pystyasennossa. Lisäksi sijoitin kolme kolmen katajan ryhmää sopiviin paikkoihin puistikkoon. Pikkuserkkuni Veikko Rauha toi peltajensa kupeelta valitsemiani istuinkiviä kolmeksi kuuden ryhmäksi. - Kesä kesältä nurmikon leikkaajat niittivät katajat, ja kunnan kunnostaessa aluetta istuinkivet jäivät miten sattui ja muutamia katosi lopullisesti."



"Vain Parooni, Jorma Paajanen, soitti kerran myöhään illalla, mitä oikein olen meinannut sanoessani, että jokainen voi siitä monumentista löytää jotain, jos istuu vieressä ja mietiskelee kaikessa rauhassa. Oli istunut monta iltaa, mutta ei vain avautunut. Yritin rohkaista häntä etsimään betonista ja lohkareista erilaisen työn jälkiä ja kuuntelemaan lähteensilmästä suihkuavan veden lirinää. Ja jos tarkkaan katsoo, betonin pinnassa näkyy viljasarkoja tai kankaan loimia tarkoittavia viivoja. Ne ovat valitettavasti nyt jo melkein kadonneet. Sitten Jorma soitti innoissaan ymmärtävänsä työtäni! "

Sähköposti Väinö Komu 1.4.2013

Kiitos, että kuljit
kanssamme!